

MILLA JUHONEN

Keppulointia ja rehjustusta Rööperin kulmilla

*Paikannimistö sosiaalisen maantieteen rakentajana Outi Pakkasen
ja Matti Yrjänä Joensuun rikosromaaneissa*

1 Johdanto

Kirjallisuudessa nimet ovat kiinteä osa teosta ja keskeisiä tekstin tulkinnan kannalta. Ne ovat vuorovaikutuksessa muiden teoksen sisältöä rakentavien ja tarinaa kuljettavien elementtien kanssa, ja toimivat näin dynaamisena osana tekstiä. (Ainiala–Saarelma–Sjöblom 2008, 338.) Kuvitteellisten maailmojen luomisessa paikannimillä on erityinen – joskin vähemmälle huomiolle jäänyt – tehtävä: nimet sijoittavat tarinan tapahtumat tilalliselle, mutta usein myös sosiaaliselle ja moraalille kartalle. (Ameel 2016, 161; Ameel–Ainiala 2018, 198–199.)

Tässä nimistön- ja kirjallisuudentutkimusta yhdistävässä artikkelissa tutkin Outi Pakkasen ja Matti Yrjänä Joensuun rikosromaaneissa esiintyvää paikannimistöä ja sitä, miten paikannimet osallistuvat teosten maailmojen rakentamiseen. Aineistonani ovat Pakkasen *Maanantaihin on paljon matkaa* (1975) ja Joensuun *Väkivallan virkamies* (1976) -teokset. Molempien romaanien tapahtumat sijoittuvat Helsingin Punavuoren kaupunginosaan, joka aiemmin tunnettiin huonomaineisena työväenalueena, mutta on sittemmin noussut yhdeksi Helsingin halutuimmista kaupunginosista. (ks. esim. Paunonen 2010, 760–761; Luoto 2022, 36).

Artikkelissani tutkin, millaista kuvaa Punavuoresta sekä sen sosiaalisesta ja moraalista maantieteestä teosten paikannimet luovat. Sosiaalinen maantiede tarkastelee sosiaalisia suhteita, identiteettejä ja rakenteita tilallisesta näkökulmasta: miten nämä vaihtelevat tiloittain ja mikä on tilan vaikutus niiden rakentumiseen. Moraalinen maantiede taas tutkii arvojen jakautumista tilallisesta näkökulmasta. (Pain–Barke–Fuller–Gough–MacFarlane–Mowl 2001, 1–3; Williams 2017.) Sosiaalinen ja moraalinen maantiede ovat osa ihmismaantieteiden kenttää, mutta niiden metodeja on lainattu myös kirjallisuuden tutkimukseen (Prieto 2011, 13). Artikkelissani en käytä näitä maantieteen metodeja tutkimusmenetelmänä, mutta hyödynnän niiden teoreettista viitekehystä: sosiaalisia ja moraalisia rakenteita voidaan tutkia tilallisesta näkökulmasta. Tutkimusmenetelminä sovellan

geokriittistä lukutapaa sekä sosio-onomastiikkaa. Geokriittisen lukutavan avulla hahmotan, millainen on aineiston teosten luoma kuva Punavuoren sosiaalisesta ja moraalista maantieteestä sekä miten paikannimet osallistuvat tähän prosessiin. Sosio-onomastisesti puolestaan selvitan, millaista variaatiota samaan paikkaan viittaavissa nimissä esiintyy ja miten tämä variaatio vaikuttaa teosten kuvaan Punavuoresta.

Kirjallisuusnimistön tutkimuksessa paikannimet – etenkin reaali maailman paikkoihin viittaavat nimet – ovat jääneet vähemmälle huomiolle (Ameel–Ainiala 2018, 195). Tämän artikkelin keskiössä ovat teosten paikannimet, joita tarkastelen nimistön- ja kirjallisuudentutkimuksen vahvuuksia hyödyntäen. Tutkimukseni pääosassa ovat paikannimet, mutta nostan analyysissani esille myös esimerkkejä henkilö hahmojen nimistä, jotka osallistuvat teosten maailmojen luomiseen. Vastaan artikkelissani seuraaviin tutkimuskysymyksiin: 1) Miten paikannimet rakentavat ja rajaavat teosten sosiaalista ja moraalista maantiedettä? 2) Millä tavoin paikannimet rinnastavat Punavuoren muihin kaupunginosiin ja alueisiin ja miten nimet muodostavat sosiaalisia ja moraalisia vastakkainasetteluja?

Aloitin esittelemällä tutkimukseni aineiston (luku 2), minkä jälkeen käsittelem hyödyntämiäni tutkimusmetodeja ja teoreettista viitekehystä (luku 3). Analyysiluvuissa tarkastelen, millainen on paikannimien rakentama kuva Punavuoresta (luku 4) ja miten Punavuori näyttäytyy teoksissa suhteessa muihin kaupunginosiin ja alueisiin (luku 5). Päätän artikkelin yhteenvetoon ja johtopäätöksiin (luku 6).

2 Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen aineistona ovat Outi Pakkasen *Maanantaihin on paljon matkaa* ja Matti Yrjänä Joensuun *Väkivallan virkamies* -rikosromaanit. Jälkimmäinen on Joensuun esikoisteos, jonka alaotsikko on *Dokumentaarinen romaani Helsingissä tapahtuneesta henkirikoksesta, sen tutkijasta ja ihmisestä elämän päättyessä*. Teos on lajiltaan poliisiromaani, mutta siinä on myös niin dokumentti- kuin yhden päivän romaanin aineksia. (Arvas-Ruohonen 2016, 122–123.) *Maanantaihin on paljon matkaa* on Pakkasen toinen teos, jonka alaotsikkona on *Jännitysromaani*. Pakkasen romaaneissa on niin arvoitusdekkarin kuin psykologisen trillerin piirteitä (mt. 52).

Olen poiminut aineistoni teoksista kaikki paikannimet. Joensuun romaanissa on 121 paikannimeä ja 239 nimiesiintymää¹. Pakkasen romaanissa on taas 68 nimeä ja 206 nimiesiintymää. Teosten nimistä 18 esiintyy molemmissa teoksissa (*Albertinkatu, Aleksii, Eira, Fredrikinkatu, Helsinki, Kaivopuisto, Katajanokka, Kauppatori, Kolera-allas, Lahti, Punavuorenkatu, Punavuori, Rööperi, Suomenlinna, Suomi, Tukholma, Turku, Viiskulma*), joten eri paikannimiä aineistossani on 171. Aineiston nimet on listattu liitteessä 1.

1 Samat paikannimet saattavat esiintyä teoksissa useamman kerran. Olen kerännyt aineistooni jokaisen paikannimen sekä niiden kaikki esiintymät.

Aineistoni teosten tapahtumat sijoittuvat Helsinkiin, joten suurin osa niissä esiintyvistä paikannimistä on kaupunkinimistöä. Nimistä 137 viittaa Helsingin paikkoihin ja 34 taas pääkaupungin ulkopuolisiin paikkoihin. Olen sisällyttänyt aineistoon myös muiden alueiden paikannimet, sillä ne osallistuvat yhtä lailla teoksen maailmojen luomiseen. Olen jakanut paikannimet ryhmiin sen perusteella, minkälaisiin paikkoihin nimet viittaavat. Jako perustuu Kotimaisten kielten keskuksen Kaupunkinimistö-hankkeen luokitteluun (ks. esim. Ainiala 2004). Aineistoni paikannimistä 59 viittaa kulkuväyliin ja rakennelmiin (*Aleksanterinkatu, Hakaniemen silta*), 56 alueisiin (*Helsinki, Etu-Töölö*) ja 45 rakennuksiin (*Kirurginen sairaala, Rautatieasema*). Paikannimistä neljä taas viittaa puistoihin ja muihin viheralueisiin (*Esplanadin puisto, Sepänpuisto*) ja seitsemän luonnonpaikkoihin² (*Klippan, Suomenlinna*). Paikannimien jako käy ilmi seuraavasta taulukosta:

Taulukko 1. Aineiston paikannimien jakautuminen virallisuuden, paikanlajin ja autenttisuuden perusteella.

Virallisuus	Määrä	Paikanlaji	Määrä	Autenttisuus	Määrä
Virallinen	151	Alueet	56	Autenttinen	167
Epävirallinen	20	Rakennukset	45	Fiktiivinen	4
Yhteensä	171	Kulkuväylät ja rakennelmat	59	Yhteensä	171
		Puistot ym. viheralueet	4		
		Luonnonpaikat	7		
		Yhteensä	171		

Alueisiin olen katsonut kuuluvan niin Helsingin pienemmät alueet, kuten torit ja aukiot (*Fredrikintori, Erottaja*) sekä laajemmat alueet, kuten kaupunginosat (*Oulunkylä*). Olen myös sisällyttänyt tähän kategoriaan Helsingin ulkopuoliset alueet, kuten muut kaupungit, kunnat ja maat (*Espoo, Pariisi, Viro*). Kulkuväyliin ja rakennelmiin sekä rakennuksiin olen taas poiminut paikannimiä, joiden voidaan katsoa kuuluvan muihinkin nimikategorioihin. Tällaisia ovat esimerkiksi patsaiden nimet (*Havis Amanda, Runebergin patsas*) sekä liikerakennusten nimet (*Scala, Stockmann*). Olen katsonut nämä nimet paikannimiksi, sillä niitä käytetään teoksissa paikantamaan tarinan tapahtumia.

Olen myös jakanut paikannimet virallisiin ja epävirallisiin nimiin. Virallisia nimiä ovat kaavanimet eli asemakaavoitusta varten suunnitellut kaupunginosien, katujen ja muiden paikkojen nimet sekä yritysten, kuten kauppojen ja ravintoloiden toiminimet. Epäviralliset nimet taas ovat kielenkäyttäjien käytössä syntyneitä nimiä, joilla ei ole virallista statusta. (Ainiala ym. 2008, 131, 137.) Kuten taulukosta 1 voi huomata, pääosa aineistoni paikannimistä on virallisia nimiä. Joensuun teoksessa esiintyvät epäviralliset nimet

2 Kotimaisten kielten keskuksen luokittelussa on eroteltu *pinnanmuodostus, maaperä ja kasvillisuus, veteenrajautuvat paikat ja vedet* omiksi kategorioikseen. Omassa luokittelussani olen yhdistänyt nämä yhdeksi kategoriaksi *luonnonpaikat*.

ovat *Assa* (Helsingin päärautatieasema), *Espa* (Esplanadinpuisto), *Freda* (Fredrikinkatu), *Hämis* (Hämeenlinnan vankila), *Krimi* (Kriminaalihuolto), *Kurvi*³, *Nokka* (Helsingin lääninvankila), *Oikeuslääke* (Oikeuslääketieteen laitos), *Orjatori*⁴, *Pohjois-Espa* (Pohjoisesplanadi) ja *Vedenkantajanpuisto* (Katajanokanpuisto)⁵. Pakkasen romaanissa taas esiintyvät paikannimet *Benkku* (Benjamin's Pub), *Fasu* (Fazerin kahvila), *Hesa* (Helsinki), *Kotkankallio*⁶, *Sepänpuisto* (Tehtaanpuisto), *Stadi* (Helsinki) ja *Sörkka* (Sörnäinen). Nimet *Aleksi* (Aleksanterinkatu) ja *Rööperi* (Punavuori) esiintyvät molemmissa teoksissa. Teoksissa esiintyy siis yhteensä 20 epävirallista nimeä. Osa näistä epävirallisista nimistä on slangipaikannimiä (esim. *Stadi*, *Sörkka*, *Rööperi*), jotka voidaan katsoa osaksi 1800-luvun loppupuolella Helsingin työläiskortteleissa syntynyttä Stadin slangia (ks. Paunonen–Paunonen 2000; Ainiala–Vuolteenaho 2005, 383). Käytän näistä nimistä jatkossa termiä *slanginimi* tai *slangiasuinen nimi*.

Koska tarkastelen paikannimiä kaunokirjallisissa teoksissa, olen jaotellut aineistoni nimet myös niiden reaali maailman suhteen perusteella autenttisiin ja ei-autenttisiin nimiin. Autenttisia eli ei-fiktiivisiä paikannimiä ovat nimet, jotka viittaavat reaali maailman tarkoitteisiin. Fiktiivisiä nimiä ovat taas ne nimet, jotka viittaavat vain fiktiivisessä maailmassa olemassa oleviin tarkoitteisiin. (Ainiala ym. 2008, 333–334.) Aineistoni paikannimistä valtaosa on autenttisia, 167 nimeä. Fiktiivisiä nimiä aineistossa on neljä: Joensuun teoksessa *Puna-Baari* ja *parturiliike Ritva*, Pakkasen romaanissa *Benjamin's Pub* ja *Benkku*. Näitä nimiä ei esiinny käyttämissäni nimistöaineistoissa tai lähteissä (esim. Hackzell–Toppari 1981; Paunonen 2010). Kaikki aineiston fiktiiviset nimet viittaavat kuvitteellisiin yrityksiin.

3 Kirjallisuuden kaupunkitila ja sen paikannimet

Tässä luvussa esittelen sekä käyttämäni tutkimusmenetelmät että tutkimusalueeni Punavuoren. Käyn ensin läpi maailmojen rakentamisen teorian ja geokriittisen näkökulman luvussa 3.1. Luvussa 3.2 taas käyn läpi sosio-onomastisia metodeja sekä Punavuoren kahden nimen *Punavuori* ja *Rööperi* taustaa.

3 Kurvi eli Sörnäisten kurvi viittaa Hämeentien ja Helsinginkadun kulmaukseen (Paunonen 2010, 435).

4 Orjatori on Presidentinlinnaa vastapäätä sijaitseva kulmaus Kauppatorilla, missä ennen palkattiin satamatyöntekijöitä työkeikoille (Paunonen 2010, 617).

5 Nyk. Tove Janssonin puisto (Kaupunginkanslia 2014).

6 Kotkankallio on Lauttasaarella Pohjoiskaaren etelä- ja länsipuolella sijaitseva mäki (Paunonen 2010, 405–406).

3.1 Kaupunkitilan luominen

Keskeinen lähtökohtani on maailmojen rakentamisen teoria, jonka mukaan kirjallisuudessa kuvitteelliset maailmat rakentuvat vuorovaikutuksessa jo olemassa olevien todellisten ja kuvitteellisten maailmojen aineiden kanssa (ks. Goodman 1978; Nünning 2010, 216–217). Tarkastelemani kuvitteelliseen Punavuoreen lainautuu arkkitehtuurisia, historiallisia ja sosiaalisia aineksia niin reaali maailman Helsingistä kuin muista kirjallisuuden kaupungeista (ks. esim. Ameel 2016). Lähestyn aineistoni teosten maailmojen rakentamista Westphalin (2011) geokriittisestä näkökulmasta: fiktiossa kuvattuja paikkoja ei voi täysin irrottaa todellisesta maailmasta, vaan paikat ovat aina jollain tapaa suhteessa referentiaalisen maailman paikkoihin. Kirjallinen representaatio kulkeekin tyypillisesti todellisen ja kuvitteellisen maailman välimaastossa (mt. 170). Analysoidessani aineistoni teosten Punavuorta otan siis huomioon todellisen Helsingin kaupungin sekä sen historian ja peilaan romaanien kaupunkia niihin.

Geokriittisen näkökulman yksi keskeinen lähestymistapa on multifokalisaatio. Kirjallisuudessa kuvattu tila on aina riippuvainen sen havainnoitsijan suhteesta siihen. Se on myös koettu ja voi herättää niin kuulumisen kuin vierauden tai toiseuden tunteita. Nämä toisiaan leikkaavat näkökulmat muodostavat kokonaiskuvan tilasta. (Westphal 2011, 128–130; Ameel 2016, 18, 23–24.) Tarkastellessani teosten kuvaa Punavuoresta kiinnitän huomioni siihen, kenen näkökulmasta kaupunginosa kuvataan eli kehen kerronta on fokalisoitunut (ks. esim. Steinby–Lehtimäki 2013, 119.) Otan huomioon, että sama maantieteellinen Punavuori voi edustaa eri sosiaalisia ja moraalisia tiloja havainnoijasta riippuen.

Punavuoren kaupunginosa liitettiin Helsinkiin vuonna 1875. Jo liittämisen aikaan aluetta pidettiin huonomaineisena kaupunginlaitana, joka oli pitkälti työväestön asuttama. Kaupunginosaan oli asettunut paljon laitapuolen kulkijoita ja pikkurikollisia Katajanokan hökkelialueen tyhjentämisen myötä 1800-luvun puolessa välissä. Punavuoren seutu oli tunnettu myös varastetun ja salakuljetetun tavarain sekä laittoman viinan myynnistä. Alueella, etenkin Iso Roobertinkadulla sekä Merimiehen-, Tarkkämpujan- ja Hietalahdenkaduilla, sijaitsi valtaosa Helsingin ilotaloista. Kyseenalaisen maineensa kaupunginosa säilytti aina 1950–1960-luvuille asti. (Hackzell–Toppari 1981, 224–225; Paunonen 2010, 760–761; Kervanto Nevanlinna 2012, 332.) 1970-luvulla Punavuorta alettiin rakentaa uudelleen, ja samalla vuosikymmenellä käynnistyi kaupunginosa keskiluokkaistumisen murros. Alue vaurastui, ja 1980-luvulta lähtien siitä on syntynyt yksi Helsingin tavoitelluimmista kaupunginosista. (Kervanto Nevanlinna 2012, 332, 336–337; Luoto 2022, 36.)

3.2 Paikannimet kaupunkitilassa

Aineistoni kaupunkinimistöä tutkiessani sovellan sosio-onomastista variaationanalyysiä eli selvitan nimien vaihtelua ja vaihtelun syitä aineistoni teoksissa (ks. esim. Sjöblom–Ainiala 2020, 818–819). Analysoin, miten paikannimiä ja nimivariantteja⁷ käytetään samaan paikkaan viitattaessa. Lähestyn nimien variaatiota näkökulmasta, jonka mukaan nimet eivät vain viittaa tarkoitteeseensa, vaan – kuten kielen muutkin ilmaisut – kantavat merkityksiä ja mielikuvia (ks. Ainiala–Östman 2017; Ameel–Ainiala 2018). Otan huomioon, että nimet voivat edustaa kielenkäyttäjille eri arvoja ja samaan maantieteelliseen tilaan viittaavat paikannimet voivat edustaa täysin vastakkaisia moraalisia tiloja (ks. Duncan 2022).

Tarkastelen sitä, miten virallisten ja epävirallisten nimien variaatio vaikuttaa teosten kuvaan Punavuoresta ja sen sosiaalisesta sekä moraalisesta maantieteestä. Ennen kaikkea kiinnitän huomiota siihen, miten Punavuoren kaupunginosan virallinen nimi *Punavuori* ja epävirallinen slanginimi *Rööperi* vaihtelevat teoksissa. Nimi *Rööperi* on peräisin kaupunginosan ruotsinkielisestä nimestä *Rödbergen*. Niin suomen- kuin ruotsinkielisen nimensä alue on saanut läheisten rantakallioiden nimestä. Nykyisen Sepänkadun ja Punavuorenkadun välissä olevista kallioista alettiin jo 1600-luvun asiakirjoissa käyttää nimeä *Rödberget* niiden punertavan värin takia. Suomenkielinen käännös *Punavuoret* esiintyi ensimmäisen kerran karttaliitteessä vuonna 1866. Epävirallinen slanginimi *Rööperi* taas alkoi esiintyä suomenkielisen väestön kansanomaisessa käytössä 1870-luvun tienoilla ja onkin yksi vanhimpia Helsingin slanginimiä. (Paunonen 2010, 28, 761–762.)

Selvitän sosio-onomastisesti myös paikannimien sosiaalista variaatiota: tarkastelen, kuka nimiä käyttää. Paikannimet – muiden kielellisten valintojen tapaan – rakentavat kielenkäyttäjän identiteettiä ja niiden käytöllä osoitetaan suhdetta eri sosiaalisiin ryhmiin. Etenkin epävirallisten nimien käytöllä tai käytön välttämällä voidaan viestiä yhteisöön identifioitumista. (Ainiala–Lappalainen, 2010.) Esimerkiksi Helsingin epävirallinen nimi *Stadi* on katsottu syntyperäisten helsinkiläisten käyttämäksi nimeksi, kun taas *Hesa* on tyypillisesti leimattu maalaisten tai Helsinkiin muualta muuttaneiden suositukseksi vaihtoehdoksi. Näiden nimien variaatiosta tehdyssä haastattelututkimuksessa syntyperäiset helsinkiläiset ilmoittivat pääsääntöisesti käyttävänsä nimeä *Stadi* ja mielsivät *Hesan* ”maalaisten” käyttämäksi variantiksi. (Paunonen–Paunonen 2000 s.v. *Hesa*, *Stadi*; Ainiala–Lappalainen 2010.) Myös Reganin (2022) tutkimuksessa Teksasin Austinin asukkaat luokittelivat kielenkäyttäjät paikallisiin ja ei-paikallisiin näiden käyttämän *Manor Road* kadun nimivariantin perusteella. Selvittäessäni aineistoni virallisten ja epävirallisten nimien variaatiota arvioin, mitä paikannimen käyttö kertoo nimien käyttäjistä sekä näiden suhteesta kuvattuun tilaan.

7 Nimivariantit ovat saman nimen eri muotoja eli rinnakkaismuotoja. Esimerkiksi *Hesa* on *Helsinki*-nimen rinnakkaismuoto. (Ainiala–Lappalainen 2010, 76; Ainiala ym. 2008, 13.)

4 Kulunut mutta uudistuva – Punavuoren sosiaalinen ja moraalinen maantiede

Tässä luvussa tutkin teosten paikannimien muodostamaa kuvaa Punavuoren kaupunginosasta. Luvussa 4.1 tarkastelen geokriittisen näkökulman keinoin, millainen on teosten kuva Punavuoren sosiaalisesta ja moraalisesta maantieteestä. Luvussa 4.2 tutkin sosioonomastisesti nimien *Punavuori* ja *Rööperi* vaihtelua romaaneissa sekä hahmotan, miten näiden nimien käyttö vaikuttaa kuvaan Punavuoren kaupunginosasta. Luon myös katsauksen muihin romaaneissa esiintyviin epävirallisiin paikannimiin.

4.1 Arvaamattomat lemahdukset ja vyöryvät alennushallit – teosten kuva Punavuoresta

Matti Yrjänä Joensuun romaanin *Väkivallan virkamies* rikospaikka sijaitsee Merimiehenkatu 8:ssa Fredrikinkadun kulmatalossa, missä Armas Konttinen on surmattu asuntoonsa:

- (1) Hämärä tiheni pimeydeksi myös viidettä vuotta eläkkeellä olleen levyseppä Konttisen asunnossa **Merimiehenkadulla**. Tapahtumaa joudutti kadun kapeus ja vastapäisen talon kivimuurina kohoava seinä, joka nieli itseensä taivaalla kajastavan valon. Pimeys oli itse asiassa paikallaan, sillä tuossa **Fredrikinkadun** kulmatalon yksiössä oli siivoton, lähinnä sekasortoiseksi määritettävä järjestys. (Joensuu 1976, 13.)

Paikannimet *Merimiehenkatu* ja *Fredrikinkatu* sijoittavat tarinan tapahtumat Punavuoren kaupunginosaan ja samalla ne rakentavat sosiaalista ja moraalista maantiedettä. Nimet sijoittavat Konttisen murhan ja sitä ympäröivät tapahtumat huonosta maineestaan tunnettuun, työväestön ja vähäosaisten kaupunginosaan (ks. esim. Luoto 2021). Vaikka Punavuoren maine oli kohentunut 1970-luvulla, on Joensuun teoksen kuva alueesta edelleen hämyinen: kertojan kuvauksessa Merimiehenkatu näyttäytyy kolkkona, ahtaana katuna, joka täyttyy pimeydestä. Katkelmassa kiviseinä on elollistettu ja kuin elävä olento se imee itseensä valoa (ks. esim. Haapala 2013, 203–204).

Rakennusta ja Konttisen asuntoa lähestytään myös hajuaistin kautta, ja lukija voi kokea tilan (*presencing of place*) sen hajujen avulla⁸ (ks. Pultz Mozlund 2011). Kertoja toteaa, kuinka Konttisen asunnosta leijailava ruumiin haju on tuskin havaittavissa, sillä ”ilma oli entuudestaan arvaamattomimpien lemahdusten täyttämä” (Joensuu 1976, 17). Konstaapeli Harjunpää myös erottaa Konttisen ruumiin hajun pilaantuneista elintarvikkeista ja jätteistä jo rappukäytävässä. Konttisen asunnon oven luona haju on jo voimakas ja tuntuu ”samalla makeana ja karvaana, happamana ja imelänä” ja ”saattoi olla lähtöisin vain elämän päätyttyä tarpeettomaksi muuttuneesta ihmisruumiista” (mt. 77).

8 Joensuun teoksessa tiloja kuvataan usein hajuaistin avulla. Harjunpään vierailmassa toisen rakennuksen porraskäytävässä ”löyhähtää” voimakas paistetun silakan haju. Vainajan eteisessä tuntuu hyönteismyrkyin ja vanhojen ihmisten haju. Sofiankadun poliisiasemalla välihuoneessa asianomistajat ja kiinniotetut odottavat tupakansavun, hien- ja viinanhajun seassa.

Joensuun teoksen karua kuvaa Punavuoren kaupunginosasta korostaa Merimiehenkadun rakennuksen huonokuntoisuus ja siivottomuus, johon Harjunpää kiinnittää huomiota heti rikospaikalle saapuessaan:

- (2) Volvo lipui aution **Fredrikinkadun** poikki, ja keskellä risteystä kumpikin mies painoi päänsä etukenoon yrittäessään nähdä porraskäytävän numeron. Kahdeksikko oli ensimmäinen talo vasemmalla. Se oli ruskea, rapistunut kivirakennus, jonka yläosa tuntui autosta katsottaessa häipyvän sumuun. (Joensuu 1976, 73.)

Kuvauksessa ränsistynyt kivitalo on peittynyt sumuun. Kulkiessaan kadulta rakennukseen Harjunpää tekee myös havaintoja sen epäsiisteydestä ja huonosta kunnosta. Astuessaan sisäpihalle hän joutuu väistämään kiemurtelevaa virtsajuovaa. Harjunpää huomaa talon peltikatoksien ruostuneen. Porraskäytävä on kostea, seinissä on halkeamia ja niiden maalipinta repsottaa. Portaat ovat kuluneet keskeltä pyöreäreunaisiksi.

Joensuun Punavuoressa vallitsee pysähtyneisyys. Rikospaikkaa ja Konttisen ruumista kuvatessaan kertoja muun muassa toteaa, kuinka ”huoneessa oli aivan hiljaista. Kellotkin olivat pysähtyneet” (Joensuu 1976, 18). Myös Harjunpää huomioi Merimiehenkadun hiljaisuuden saapuessaan rikospaikalle. Myöhemmin rikoksen paljastuttua murhaksi hän tuskallee, kuinka ”päivät ja illat tulisivat kulumaan Punavuoressa ja Sofiankadulla” (mt. 87). Pysähtyneisyyttä korostavat Merimiehenkadun talon iäkkäät, jokseenkin traagiset asukkaat: kurkkusyöpää sairastava ”talonmiesnainen”, joka suree niin omaa tulevaa kuolemaansa kuin Kivelän sairaalassa olevaa, halvaantunutta miestä, sekä eläkkeellä oleva neiti Karppi, jonka päivää kuvataan pitkäksi, tyhjäksi ja hyödyttömäksi.

Kertojan kuvaus Konttisen elämästä ennen murhaa sopii yhteen kaupunginosan hämyisen kuvan kanssa. Konttisen elämä oli ollut ”jatkuvaa rahan kokoonraapimista, ryyppäämistä, riitelyä löyhin perustein valitun puolison kanssa” (Joensuu 1976, 14). Tämän kerrotaan ”keppuloineen Rööperin kulmilla”, ja Konttisen tuttavapiiriin kuuluvien miesten kuvataan ”rehjustavan” Punavuoressa.⁹ Murhatutkimuksissa tulee ilmi, että Konttinen oli viettänyt aikaa Punavuorenkadulla sijaitsevassa Puna-Baarissa ja asioinut Pursimiehenkadun Alkossa. Nämä paikannimet sekä Konttisen elämän kuvaus luovat Punavuoren moraalista maantiedettä sekä linkittävät sen alueen historiaan: Punavuoren alue oli tunnettu kieltolain aikaan – ja vielä sen jälkeenkin – niin laittomasta viinan myynnistään kuin salakapakoistaan (Kervanto Nevanlinna 2012, 332; Luoto 2021, 46–49). Kuvaa alueen sosiaalisesta maantieteestä taas ilmentää Harjunpään toteamus: ”Konttisen murha oli jälleen kerran tavallinen suomalainen henkirikos. Sen kaikki osapuolet – kuuluivat vähempiosaisiin yhteisöryhmiin” (Joensuu 1976, 118).

⁹ Joensuun käyttämä *keppuloida* on luultavasti muunnos verbistä *kekkuloida*, joka tarkoittaa ’hoipertelua’ tai ’toikkarointia’ (KS s.v. *kekkuloida*). *Kekkuli* myös merkitsee ’humalatilaa’ (Paunonen–Paunonen 2000, s.v. *kekkuloida*). Sana *rehjustaa* taas lienee muunnos verbistä *rahjustaa*, joka merkitsee ’laahustamista’ (KS s.v. *rahjustaa*).

Punavuoren rakennusten huonokuntoisuus nousee esille myös Pakkasen teoksessa. Romaanissa Milla Mäkinen löydetään Punavuorenkadun asunnostaan murhattuna. Aamuna, jolloin ruumis löydetään, Millan naapuri Ingrid Krokfors kiinnittää huomiota asuinrakennuksensa kunnostustöihin:

- (3) Pieni tummanharmaaksi patinoitunut kivitalo **Punavuorenkadulla Rööperissä** oli rakennettu joskus vuosisadan alussa – ”ja jätetty sitten oman onnensa nojaan” – – Neiti Ingrid Krokfors seisoi pienellä asfaltoidulla pihalla uskomatta silmiään: taloa maalattiin! Sitä oli totisesti saatu odottaakin. (Pakkanen 1975, 22.)

Oheisessa katkelmassa Ingrid kummastelee rakennuksen muutostöitä. Tämän mukaan – huolimatta useista valituksista isännöitsijälle – talon ulkomaali ”oli saanut kaikessa rauhassa rapistua” (Pakkanen 1975, 22). Myös komisario Viitala huomioi, kuinka rakennuksen porraskäytävän puuportaiden maali on rapistunut irti. Ingridin asuinrakennuksen pintaan onkin vuosien myötä patinoitunut tummanharmaa kerros. Sana *patina* voi kuvastaa arvokasta vanhuuden leimaa (KS s.v. *patina*). Pakkasen teoksessa Punavuoren vanhoja rakennuksia kuitenkin kuvataan ankeiksi, joten arvokkaasta vanhentumisesta tuskin on kyse:

- (4) – – **Rööperi** eli uuden kukoistuskauden kynnyksellä: sinne muutti pienempiä ja suurempia julkkiksia, vanhoja ankeita taloja saneerattiin ja asuntojen hinnat nousivat kuukausittain huimasti. Yhtäkkiä oli tullut kovin muodikkaaksi asua kantakaupungissa ja nimenomaan vanhoissa työläiskortteleissa. (Pakkanen 1975, 22.)

Romaanissa Punavuori on muutoksen keskellä. Vanha työväestön alue on muuttumassa nuorten suosimaksi trendikkääksi kaupunginosaksi. Pakkasen teos onkin varhainen kuvaus Punavuoren gentrifikaatiosta. Alueen muutosta kuvataan myös sen pitkäaikaisen asukkaan, Ingridin näkökulmasta. Tämä toteaa komisario Viitalalle, kuinka Punavuorenkadun asuinrakennuksessa asuu enimmäkseen nuoria vuokralla, koska kaupunginosa on tullut muotiin. Ingrid ei koe kaupunginosan muutosta vain positiivisena, vaan murehtii vanhojen kunnan kivijalkakauppojen katoamista sekä ”steriilien suurten alennushallien vyörymistä mahtavine valikoimineen” niiden tilalle. Ingrid ei suostu asioimaan alennushalleissa vaan hoitaa ostoksensa Roobertin hallissa, ”jossa sentään oli taatusti tuoretta tavaraa ja kunnollinen vanhanaikainen palvelu”. (Pakkanen 1975, 22.) 1970-luku oli kauppahallien historiankin kannalta taitekohta, kun iso osa Helsingin kauppahalleista suljettiin. Tähän lukeutui myös Ingridin suosima Iso Roobertinkatu 20–22:ssa toiminut Roobertin hallit. (Gyllenberg 2007, 61–61, 97.)

Vaikka Ingrid kokee Punavuoren muutoksen ahdistavana, kuvastaa tämän nuorekas persoona silti kaupunginosan muutosta. Ingrid on ylpeä asuintalonsa lapsilauman ihaillessa häntä ja tuumii, ettei ”ollut koskaan ihan kokonaan ohittanut inkari-ikää” (Pakkanen 1975, 27). Komisario Viitala kiinnittää huomiota myös naisen vilpittömiin sinisiin silmiin ja pohtii, kuinka pystyisi sijoittamaan tämän pikkupoikien leikkeihin. Pakkasen

romaanin alussa sijaitsevassa henkilöhahmojen luettelossa Ingridiä luonnehditaan henkilöksi, ”joka ei koskaan ole ehtinyt kapakkaikään” (mt. 4). Ingridin luonteeseen sopii tämän sukunimi, *Krokfors*. Sukunimen voi kääntää ruotsista karkeasti ’mutkakoskeksi’ tai ’mutkalle menneeksi’ (ks. Cartell–Martola–Romppanen–Sundström–Sarantola–Sarantola 2000, s.v. *krok, fors, fara*). Kosken voimakkaan virtauksen tavoin Ingrid on liikuttavana voimana komisario Viitalan tutkimuksissa ja antaa tälle useita ratkaisevia vihjeitä murhan ratkomisessa. Ilmaisuihin ”mutkalle mennyt” taas kuvastaa Ingridin lapsenomaista luonnetta, ei lineaarista etenemistä vaan paluusuuntaan kääntymistä.

Ingridin tekemät huomiot luovat tuttavallista kuvaa Punavuoresta. Hän tuntee alueen ja huomaa sen muutoksen. Myös romaanin kertojan, joka on niin kutsuttu tarinan ulkopuolinen todistajakertoja (ekstradiegeettinen-heterodiegeettinen kertoja), tekemät huomiot osoittavat tämän tuntevan alueen hyvin: kertoja kuvaa, kuinka keski-ikäiset rouvashenkilöt eivät pidä arvolleen sopivana asua Punavuorella sekä kuinka moni asukas kehtaa olla ylpeä kodistaan Punavuorella (kertojasta ks. Steinby–Lehtimäki 2013, 111–112).

Tuttavallista kuvaa Punavuoresta korostaa teoksen keskeinen tapahtumapaikka, kuvitteellinen Benjamin’s Pub. Ravintolan tarkkaa sijaintia ei kerrota, mutta kertoja toteaa, ettei matka Punavuorenkadulta ravintolaan ole pitkä. Kuvitteellinen olutravintola sijaitsee siis luultavasti Punavuoren kaupunginosassa tai sen laitamilla. Olutravintolan kerrotaan muistuttavan oikeaa korttelikapakkaa, jossa on ”lähes aito fiilinki”. Pubin kävijäkunta koostuu pääosin kanta-asiakkaista, ja Milla pohtii tunnistavansa melkein jokaisen asiakkaan ulkonäöltä. Myös ravintolan nimi, *Benjamin’s Pub* on tuttavallinen: se luo kuvaa *Benjamin*-nimisen henkilön omistamasta ravintolasta (vrt. Sjöblom 2006, 166–167). Tosin teoksessa mainitaan baarin kuuluvan omistajattarelle, eli varsinaisen omistajan nimestä tuskin on kyse. Olutravintola on läpi teoksen keskeisenä tapahtumapaikkana. Siellä useaan otteeseen kohtaava kantajoukko on pääepäilytynä Millan murhasta. Romaanin loppukohde, murhaajan selviäminen, sijoittuu Benjamin’s Pubiin. Ravintolan baarimikko Happy myöntää murhaneensa Millan. Tunnustuksen jälkeen kantajoukko poistuu ravintolasta kukin omaan suuntaansa. Tämän voi tulkita myös niin, että ravintolan tapahtumat ovat onnistuneet hajottamaan tiiviin kantajoukon. Poistumalla konkreettisesti ravintolasta henkilöhahmot myös poistuvat henkisesti ryhmästä.

Nuorekas ja tuttavallinen Punavuori näyttäytyy hyvin erilaisena Millan näkökulmasta. Millan asunto on kylmä, ja hänestä tuntuu kuin ”koko sateinen elokuu pyrki sisään juuri hänen ikkunastaan” (Pakkanen 1975, 8). Millan henkilöhahmossa ja tämän tavassa havainnoida ympäristöään korostuu melankolisuus. Hahmoa luonnehditaan kin romaanin alun henkilöluettelossa naurunsa unohtaneeksi tytöksi. Millan suhdetta Punavuoreen ja Helsinkiin yleisesti kuvataan kuulumisen kautta. Kertoja kuvaa, kuinka Benjamin’s Pubissa aikaa viettävät ”kaikki muut millat – – Tytöt, jotka eivät kummemmin kuuluneet minnekään” (mt. 10). Myös muut henkilöhahmot kuvaavat Millaa levottomaksi ja kykenemättömäksi päättämään, mitä haluaa elämältään.

Millan melankolisuus sekä Benjamin’s Pubin baarimikon lempinimi *Happy* nivoutuvat tiiviiksi osaksi romaanin juonta. Kerrotaan, että Millan erikoinen nauru tunnettiin koko ravintolassa ja että hän oli keksinyt baarimikon lempinimen. Teoksen lopussa

Happy myöntää murhanneensa Millan tämän naurettua miehen lähentely-yrityksille. Torjuessaan miehen Milla oli toivonut heidän molempien olevan ”muuten vain onnellisia – happyja” (mt. 134). Millan ja Happyn asuinkadut Punavuorenkatu ja Albertinkatu ovat myös osa tarinaa. Happy toteaa asuvansa sattumalta Millan lähellä Albertinkadulla. Käy kuitenkin ilmi, että Happy on pidemmän aikaa hiippaillut Millan asuinrakennuksen pihalla ja katsellut tätä ikkunasta. Happy asuinkatuineen on jatkuvasti ollut Millan läheisyydessä.

4.2 Virallinen Punavuori ja paikallisten Rööperi – paikannimien variaatio

Joensuun ja Pakkasen romaaneissa esiintyvät Punavuoren kaupunginosan molemmat nimet, *Punavuori* ja *Rööperi*. Pakkasen teoksessa Punavuoren kaupunginosaan viitataan pääsääntöisesti nimellä *Rööperi*, joka esiintyy romaanissa kahdeksan kertaa. Slangiasuista nimeä käyttävät niin henkilöihahmot kuin kertoja. Henkilöihahmoista nimeä *Rööperi* käyttää Punavuoren pitkäaikainen asukas Ingrid sekä Katajanokalla asuva Henrik. Slanginimen *Rööperi* käyttö korostaa Ingridin ja Henrikin henkilöihahmojen stadilaisuutta sekä kaupunkiin kuuluvuutta. Slanginimi *Rööperi* on osa vanhaa Stadin slangia, jonka niin sanottu kultakausi oli vuosina 1930–1949 (ks. Paunonen–Paunonen 2000, 17, s.v. *Rööperi*).¹⁰

Ingrid kuvataan Pakkasen romaanissa vanhempana henkilöihahmona. Hän saattaa näin kuulua sukupolveen, joka käytti vanhaa slangia. Sen sijaan Henrikin kerrotaan olevan nuorempaa sukupolvea. Hän onkin saattanut omaksua slanginimen käyttöönsä vanhemmalta sukupolvelta, kuten Helsingissä asuvalta isältään Johannekselta. Toisaalta, vaikka *Rööperi* on vanhaa Stadin slangia, on nimi ollut yleisesti käytössä vielä 2000-luvullakin (Paunonen 2010, 762). Nimi on siis voinut tulla Henrikin sanavarastoon myös oman sukupolven slanginkäyttäjien kautta. Myös Itä-Suomesta Helsinkiin muuttanut Happy käyttää nimeä *Rööperi*. Happyn kerrotaan toimivan baarimikkona Benjamin’s Pub -olutoravintolassa, jonka kantajoukko koostuu helsinkiläisistä. On siis mahdollista, että slanginimi on lainautunut miehen sanavarastoon kaupunkilaisilta kanta-asiakkailta.

Virallinen paikannimi *Punavuori* esiintyy Pakkasen romaanissa kolme kertaa. Teoksen kertoja, joka käyttää pääsääntöisesti nimeä *Rööperi*, viittaa kaupunginosaan sen virallisella nimellä kertoessaan henkilöihahmo Johannes Grönbergin lukeneen lehdestä ”vauhdikasta kuvausta Punavuoren naisen murhasta”. Kertojan käyttämä *Rööperin* ja *Punavuoren* variaatio vahvistaa Pakkasen teoksen kuvaa tuttavallisesta kaupunginosasta. Kuvattaessa kaupunginosaa sekä sen asukkaita kertoja käyttää epävirallista slanginimeä *Rööperi* ja vaihtaa viralliseen nimeen *Punavuori* vain referoidessaan uutisointia tapahtuneesta murhasta. Samalla variaatio luo vastakkainasettelua tutun, kaupunkilaisten Rööperin ja virallisen, tiedotusvälineiden Punavuoren välillä. Myös teoksen henkilöihahmo

¹⁰ Heikki ja Marjatta Paunonen (2000, 16–17) jakavat Helsingin slangin vanhaan Stadin slangiin sekä uudempaan Stadin slangiin.

Annamai käyttää virallista nimeä lukiessaan ääneen murhan uutisointia lehdestä. Hän kertoo murhan tapahtuneen ”Helsingin Punavuoreessa Punavuorenkadulla”. Virallisen nimen käyttö voi merkitä etäisyyden ottamista murhasta: vaikka paikannimet viittaavat samaan maantieteelliseen alueeseen, vaihtamalla slanginimen viralliseen nimeen Annamai erottaa hänelle tutun Rööperin Punavuoresta, rikoksen tapahtumapaikasta (ks. Ainiala 2015, 38). Annamai ei käytä muissa yhteyksissä kumpaakaan kaupunginoman nimeä, joten ei voi sanoa, liittyykö *Punavuoren* käyttö vain tiedotusvälineiden referoimiseen tai etäisyyden ottamiseen. Toisaalta teoksen muut henkilöhahmot käyttävät kaupunginosasta vain sen epävirallista nimeä ja kaupunginosaan viitataan sen virallisella nimellä vain uutisten yhteydessä, joten tämä vahvistaa romaanin kuvaa paikallisten tutusta Rööperistä ja vieraasta, median Punavuoresta.

Pakkasen romaanissa kaupunginosaan viitataan nimellä *Punavuori*, kun teoksen Rööperia verrataan ”paljasjalkaisen Stadin Arskan Punavuoreen”:

- (5) Moni kehtasi olla jo ääneenkin ylpeä kodistaan pahamaineisessa **Rööperissä**, vaikka paljasjalkaisen Stadin Arskan **Punavuoresta** meluisine asukkaineen ei tietenkään ollut enää paljon jäljellä. (Pakkanen 1975, 22.)

Stadin Arska on viittaus Arvo Turtiaiseen (1904–1980), joka tunnetaan ”paljasjalkaisena helsinkiläisenä” runoilijana. Turtiainen kirjoitti Helsinki-aiheisia runoja Stadin slangilla. Etenkin runokokoelmassaan *Minä paljasjalkainen* (1962) Turtiainen muistelee nuoruutensa Rööperia. (Kalemaa 2000; Tiihonen 2004, 9.) Virallisen nimen *Punavuori* käyttöä tässä yhteydessä selittää intertekstuaalisuus: teoksen Punavuoren ja Turtiaisen runojen maailman välille halutaan vetää raja.

Toisin kuin Pakkasen romaanissa, Joensuun teoksessa Punavuoreen viitataan pääsääntöisesti sen virallisella nimellä. Paikannimi *Punavuori* esiintyy romaanissa kuusi kertaa. Slanginimi *Rööperi* puolestaan esiintyy vain kerran:

- (6) Saatuaan seuraavan kuun eläkkeen Konttinen oli ostanut varastettujen tavaroiden tilalle uudet ja hankkinut jälleen kerran myös uuden naisen, emännän, kuten hän itse sanoi. Sen jälkeen hän oli ollut taas kadehdittava poika **Punavuoren** muiden äijien silmissä – – Viime ajat Konttinen olikin keppuloinut **Rööperin** kulmilla täysin kantajoukkoon sulautuneena. (Joensuu 1976, 14.)

Kuvatessaan Konttisen elämää kertoja käyttää sekä nimeä *Punavuori* että *Rööperi*. Katkelmassa kerronnan ääni (*voice* ks. Bennett–Royle 2016, 71–79) siirtyy kertojan äänestä kohti henkilöhahmon, Konttisen ääntä ja tämän käyttämää kieltä. Samalla – kuten Pakkasenkin teoksessa – slanginimen *Rööperi* käyttöön linkittyy paikallisuus ja stadilaisuus: Konttinen on sulautunut täysin alueen kantajoukkoon. Virallista nimeä *Punavuori* kertoja käyttää, kun kaupunginosaa kuvataan Harjunpään tai muiden etsivien äänellä. Poliisi kuulustelee neljää Konttisen kaveria, jotka ovat ”rehjustaneet” Punavuoressa. Tutkimuksissa he kiinnittävät huomiota etenkin Punavuoren alueella tapahtuneisiin juopumispidätyksiin. Myös Joensuun romaanissa Punavuoren paikannimien variaatio luo siis vastakkainasettelua paikallisen kantajoukon Rööperin ja ulkopuolisten etsivien Punavuoren välillä.

Paikannimien variaatio muodostaa Joensuun teoksessa myös Punavuoren moraalista maantiedettä. Harri Nykäsen ja Tom Sjöbergin (2017, 7) mukaan ”ainakin vanhemmille helsinkiläisille sana *Rööperi* symboloi yhä hämäriä katuja, lestinheittäjiä, nopeajalkaisia katupoikia, divareita, isoja perheitä, köyhyyttä ja kovaa elämää, josta rikos ei ollut koskaan kaukana.” Slanginimen *Rööperi* käyttö Konttisen hämyisen elämän yhteydessä korostaakin kuvaa huonomaineisesta työväen kaupunginosasta. Etenkin kun kantajoukkoon sulautuminen sisältää kuvauksen Konttisen epäsiististä ulkomuodosta: Konttisen kasvot ovat punakkaat ja huokoiset, tämän housut ovat menettäneet prässinsä ja alushousujen puntit repsottavat näkyvillä.

Myös Joensuun teoksessa esiintyvät muut slanginimet *Assa*, *Hämis*, *Kurvi*, *Krimi* ja *Nokka* muodostavat moraalista maantiedettä. *Kurvi* viittaa Hämeentien ja Helsinginkadun kulmaukseen, joka on tunnettu levottomana seutuna ja ainakin ennen laittomien huumeiden kauppapaikkana (Paunonen 2010, 435). Konttisen kerrotaan tuoneen kotiinsa ”keski-ikäisiä huorahtavia naisia” Kurvin seuduilta. Harjunpää ja tämän kollegat taas käyttävät Helsingin päärautatieasemasta sen epävirallista nimeä *Assa*. Aluetta on arvioitu yhdeksi Helsingin rikollisuuden ja väkivallan keskittymistä (Ruohonen 2005, 449). Epävirallinen nimi *Krimi* sen sijaan viittaa Kriminaalihuoltoon (Paunonen 2010, 408). Kertoja kuvaa, kuinka Konttisen murhannut Kallinen oli ”juonut Koskenkorvan loppuun, palannut kaupunkiin ja päässyt yöksi Krimiin Pengerkadulle” (Joensuu 1976, 145). *Nokka* taas on Katajanokalla vuosina 1837–2002 sijainnut Helsingin lääninvankila¹¹ (Paunonen–Paunonen 2000, 594–595). Joensuun teoksessa kuvataan, kuinka Kallinen ”passitettiin” Nokalle. *Hämis* puolestaan voisi viitata Hämeentiehen tai Hämäläisten taloon, mutta tässä yhteydessä sillä tarkoitettaneen Hämeenlinnan naisvankilaa (ks. Paunonen–Paunonen 2000, 328; Rikosseuraamuslaitos 2019). Nimeä käytetään, kun Kallinen pohtii rikostoverinsa Caritan menneisyyttä. Kallinen toteaa, että Carita oli ”kiertänyt tyttökodit ja Hämiksen, ja siten hän osasi pitää kielensä kurissa, vaikka olisikin jäänyt kytien käsiin” (Joensuu 1976, 145).

Joensuun teoksessa slanginimiä *Hämis*, *Krimi* ja *Nokka* käytetään, kun kertoja kuvaa murhaaja Kallisen rötöksiä. Nimen *Rööperi* esiintymän tavoin kertojan kuvauksessa siirrytään kuvaamaan Kallisen elämää tämän äänellä (ks. Bennett–Royle 2016, 71–79). Samalla teoksessa pitkälti käytetyt viralliset paikannimet vaihtuvat epävirallisiin slanginimiin. Nimiä *Nokka* sekä *Assa* käyttävät myös Harjunpää ja tämän kollegat. Paikannimet ovatkin luultavasti osa rikosetsivien käyttämää ammattikieltä. Poliisin ammattikieleen liittyy myös teosten henkilönnimien käyttö. Murhan osapuolista käytetään teoksessa useaan otteeseen henkilöhahmojen koko nimiä: *Armas Kalevi Konttinen*, *Carita Irmeli Nyyssönen* ja *Kyösti Kaarlo Olavi Kallinen*. Sen sijaan esimerkiksi etsiviin viitataan romaanissa heidän sukunimillään (*Härkönen*, *Norri*, *Tupala*) ja Harjunpään perheeseen etunimillä (*Elisa*, *Pauliina*).

11 Ennen lääninvankilaa Katajanokalla sijaitsi tosin Helsingin kruununvankila, joka rakennettiin vuonna 1749. Nykyään nimi *Nokka* viittaa vanhan lääninvankilan tiloissa sijaitsevaan Hotel Katajanokkaan. (ks. esim. Paunonen–Paunonen 2000, 594–595.)

Pakkasen teoksessa sosiaalista maantiedettä luo etenkin epävirallinen nimi *Sörkka*. Nimi viittaa Pitkäsillan pohjoispuolella sijaitsevaan Sörnäisten kaupunginosaan, joka lähialueineen tunnettiin 1870-luvulta lähtien työväenalueena ja hämäräperäisenä sata-makorttelina (Paunonen–Paunonen 2006, 869; Waris 2016 [1932–1934], 75–76). Helsinkiin sijoittuvassa kirjallisuudessa Pitkääsiltaa on pidetty sosiaalisena rajana, joka on jakanut pohjoispuolen työläiskorttelit keskustan alueesta (Ameel 2016, 161). Tämä pätee myös Pakkasen romaanissa, jossa juorutoimittaja Viktoria kertoo leikkineensä ”Sörkan takapihoilla rosvoa ja poliisia – niin todella rosvoa ja poliisia”. Lisäksi Viktoria toteaa, kuinka ”niillä takapihoilla ei hiekkalaatikoita ollut, joten oli pakko keksiä leikit tyhjästä. Se on ehkä saanut jonkun yrittämään elämässään enemmän kuin monet muut”. (Pakkasen 1975, 72.)

Muut Joensuun ja Pakkasen teoksissa esiintyvät epäviralliset paikannimet muodostavat lähinnä kuvaa tuttavallisesta Helsingistä. Nimet *Aleksi*, *Espa*, *Fasu*, *Freda* sekä *Pohjois-Espa* ovat laajasti käytössä olevia, jopa usein virallisia nimiä suosittumia, slangiasuisia nimiä (Ainiola–Vuolteenaho 2005, 385). Myös Pakkasen teoksessa esiintyvä fiktiivinen slanginimi *Benkku*, Benjamin’s Pub -olutravintolan nimen epävirallinen variantti, luo tuttavallista kuvaa. Nimeä *Benkku* käyttävätkin romaanissa pääsääntöisesti ravintolan kantajoukkoon kuuluvat henkilöhahmot, ja kanta-asiakkaisiin viitataan teoksessa välillä ”Benkun jenginä”.

Pakkasen romaanissa esiintyvät slangiasuiset nimet *Hesa* ja *Stadi*. Slanginimi *Stadi* esiintyy, kun kertoja viittaa Stadin Arskan Punavuoreen. Nimeä *Hesa* taas romaanissa käyttää henkilöhahmo Henrik, joka toteaa, ettei ”Hesa nyt varsinainen miljoonakaupunki ole” (Pakkasen 1975, 43). Helsingiläinen Henrik käyttää siis nimeä *Hesa*, joka miellettiin jo 1970-luvulla pääsääntöisesti vain maalaisten käyttämäksi. Henrik onkin saattanut periä nimen *Hesa* – kuten mahdollisesti myös slanginimen *Rööperi* – sanavarastoonsa vanhemmalta Helsingin sukupolvelta, jonka nuoruudessa *Hesa* oli ennen kaikkea paljasjalkaisten helsinkiläisten käyttämä. (ks. Paunonen–Paunonen 2000 s.v. *Hesa*.) Lisäksi hesalaisuus ja stadilaisuus kulkivat pitkään rinnan, eikä eronteko ollut tavoittanut kaikkia helsinkiläisiä 1980-luvullakaan (Paunonen 2010, 828–829).

5 Väsähtänyt Eira ja iäkäs Töölö – Punavuori suhteessa muihin kaupunginosiin

Tässä luvussa tarkastelen Punavuoren suhdetta muihin romaaneissa esiintyviin kaupunginosiin ja alueisiin. Hahmotan sitä, miten paikannimet luovat vastakkainasetteluja eri alueiden välille. Tutkin myös, miten kuva muista Helsingin osista vaikuttaa teosten kuvaan Punavuoresta. Pakkasen romaanissa Punavuorta verrataan sen viereisiin kaupunginosiin, varsinkin Eiraan. Kaupunginosien vertailu tulee etenkin esille, kun kertoja kuvaa Millan muuttoa tämän vanhempien, Sagan ja Kalervon luota:

- (7) Saga oli loukkaantunut Millan lähdöstä, itse asiassa hän oli ollut loukkaantunut niin kauan kuin tytär oli asunut poissa kotoa. Ei jaksanut

käsittää miksei **Eiran** tilava koti kelvannut, merinäköala ja kaikki.
 Että ainoa tytär ottaa ja vuokraa pienen surkean yksiön rumimmasta
Rööperistä, se ei mahtunut Saga Mäkisen päähän. (Pakkanen 1975, 7.)

Punavuoren eteläpuolella sijaitsevalle Eiran alueelle suunniteltiin alun perin 1800–1900-lukujen vaihteessa herrasväen huvilakaupunginosaa. Suunnitelmat eivät täysin toteutuneet, ja matalien huvilarakennusten keskelle nousi useita keskiluokan vuokratasarmeja. Tästä huolimatta Eira on säilyttänyt maineensa varakkaana, ympäröivistä Punavuoren työläiskortteleista erottuvana alueena. Kaupunginosa on yksi Helsingin arvostetuimpia ja kalleimpia asuinalueita. (Hackzell–Toppari 1983, 6–8; Paunonen 2010, 141.) Katkelmassa paikannimet *Rööperi* ja *Eira* muodostavat kaupunginosien välille sosiaalisen rajan. Nimet muodostavat samalla alueiden välille sosiaalista vastakkainasettelua, jota korostaa kertojan kuvaus Millan pienestä yksiestä ”rumimmassa Rööperissä” ja Eiran tilavasta kodista merinäköalalla. Vastakkainasettelu tulee esille myös, kun kertoja mainitsee keski-ikäisten rouvashenkilöiden pitävän ”arvolleen sopivampana asua Kaivopuistossa tai ainakin Eirassa ja tietysti mieluummin meren tuntumassa”. Lisäksi kertoja toteaa, että ”kaikilla ei kuitenkaan ole varaa merinäköalaan”. (Pakkanen 1975, 22.)

Paikannimet asettavat Millan ja Sagan henkilöahmot vastakkain ja kuvastavat näiden välistä suhdetta. Katkelmassa korostuu etenkin kahden sukupolven välinen ero: Vanhempi, Sagan sukupolvi näkee Punavuoren vielä huonomaineisena kaupunginosana. Millan sukupolvi taas näkee Punavuoren trendikkäänä, uutena alueena. Millan ja Sagan sekä kaupunginosien vastakkainasettelussa korostuvat niin ikään alueiden luokkaerot. Kirjallisuudessa henkilöahmon muuttaessa paikasta toiseen muuttuu usein tämän yhteiskuntaluokka, ja hahmojen liikkeetkin voivat ilmentää sosiaalista siirtymää (Ameel 2016, 160). Pakkasen teoksessa tätä kuvaa etenkin Millan ”surkean” vuokratyöväen rinnastaminen tämän vanhempien perintöasuntoon. Pakkasen romaanissa Eira kuvataan perintöasuntojen ja vanhojen sukujen kaupunginosana. Toisaalta kaupunginosa näyttyy myös jokseenkin vanhahtavana:

- (8) Millankin kotona on antiikkia ja välkehtivää kristallia, Henrik mielti, joskin hiukan väsähtänyttä ja nukkavierua. Mutta siinä ero olikin: Mäkisten kotiin olivat arvoesineet tulleet myötäjäisinä ja perintönä Sagan mukana ja varojen puutteessa nyt myöhemminä vuosina jääneet hoitoa vaille. Johannes Grönbergille ne sen sijaan olivat uusia ja eri tavalla tärkeitä asioita, suurella rahalla itse hankittuja. (Pakkanen 1975, 64.)

Sagan perintönä saadut arvoesineet kuvataan vanhanaikaisina ja kuluneina. Perinnöstä todetaan olevan enää jäljellä ”vanhemmilta peritty osake Eirassa ja kuluneet huonekalut” (Pakkanen 1975, 7). Komisario Viitalan mielestä Sagan ja Kalervon Eiran huoneistossa on nuhruihin tuntu, jota korostaa sen isännän väsynyt olemus. Henrik taas kommentoi Sagan edustavan vanhaa aatelisrappiota.

Vastakkainasetelma muodostuu Pakkasen teoksessa myös Etu-Töölön ja Punavuoren kaupunginosien välille. Toimittaja ja Millan pitkäaikainen tuttu Annamai löydetään murhattuna kotoaan Etu-Töölössä:

- (9) Maanantainen näytelmä toistui, mutta yleisö oli vaihtunut: Antti Viitalan saapuessa hiljaiselle kadulle **Etu-Töölöön** oli kadulle ja rappukäytävään kerääntynyt kourallinen ihmisiä, kuiskailevia pelokkaan näköisiä eläkeläisiä. – Talossa asuu kuulemma melkein pelkäästään vanhempia ihmisiä, ei edes yhtä ainutta lapsiperhettä. Ja tämä kolmen tytön kolhoosi onkin ollut vähän niin kuin silmätikkuna, sillä missään muussa asunnossa ei asu nuoria. (Pakkanen 1975, 103.)

Kuten Eira, kuvataan Pakkasen teoksessa Etu-Töölö vanhemman sukupolven kaupunginosana. Tekstikatkelmassa kertoja rinnastaa Annamain ja Millan murhapaikat toisiinsa. Etu-Töölöön ovat ”yleisöksi” saapuneet alueen eläkeläisasukkaat, kun taas Punavuoren rikospaikalla parveilee kertojan mukaan utelias lapsijoukko. Annamain ja tämän asuintoverit erottuvat talon muista asukkaista ikänsäkin vuoksi. 1920–1930-lukujen Helsinkiin sijoittuvassa kirjallisuudessa Töölö edustaa uutta, nuorta Helsinkiä (Ameel 2016, 136–142). Pakkasen teoksessa tämä ”Uuden Helsingin” sukupolvi sekä Töölö ovat vanhentuneet ja nuorten Helsinki on siirtynyt muualle, Punavuoreen. Teoksessa asetetaan siis vastakkain vanhentunut Etu-Töölö sekä nuorekas Punavuori.

Pakkasen teoksessa kuvaa Punavuoresta muodostetaan asettamalla se vastakkain muiden kaupunginosien kanssa. Joensuun teoksessa taas kaupunginosan sosiaalista ja moraalista maantiedettä muodostetaan rinnastamalla sitä maineeltaan vastaaviin paikkoihin. Kertoessaan Konttisen elämästä Punavuoressa kertoja kuvaa tämän hakeneen itselleen seuraa Kurvin ja Rautatieaseman seuduilta:

- (10) Konttinen oli siivonnut itse vain satunnaisen innostuksen puuskassa. Silloinkin työ oli jäänyt poikkeuksetta kesken. Välttävästä asunnon siistimisestä, tai paremminkin sen esittämisestä, olivat huolehtineet keskiikäiset huorahtavat naiset, joita hän oli tuonut kämppeensä yhden toisensa jälkeen jostakin **Kurvin** tai **Rautatieaseman** seuduilta. Naiset olivat viipyneet **Merimiehenkadulla** viikon pari, joskus kuukaudenkin, aina sen mukaan, miten Armaksen eläkerahoja ja viinoja oli riittänyt. Niiden loputtua he olivat häipyneet. (Joensuu 1976, 13.)

Joensuun teoksessa Punavuori näyttyy maskuliinisena tilana. Konttisen kuvataan tuoneen asuntoonsa ”emäntiä” ja olleen tällöin ”kadehdittava poika Punavuoren muiden äijien silmissä” (Joensuu 1976, 14). Poliisi myös kuulustelee neljää ”Punavuoressa rehjustanutta, Konttisen kavereihin kuulunutta miestä” (mt. 119). Alueen maskuliinisuutta korostavat myös Konttisen luokse väliaikaisesti muuttavat naiset: he tulevat Punavuoren ulkopuolelta eivätkä asetu pysyvästi kaupunginosaan. Joensuun romaanin Punavuoren maskuliinisuus onkin lähes päinvastainen Pakkasen teokseen feminiinisyteen, missä kaupunginosaa kuvataan pitkälti naishenkilöhahmojen, kuten Ingridin ja Millan, näkökulmasta.

Yksi Konttisen asuntoonsa hakemista naisista on Carita Nyssönen, joka toimii ”houkutuslintuna” Konttisen murhaajalle, Kalliselle. Etunimi *Carita* on peräisin latinan

sanasta *caritas*, joka tarkoittaa 'rakkautta' tai 'lempeyttä' (Lempiäinen 2004 s.v. *Karita*)¹². Carita asuu yhdessä poikansa ja äitinsä kanssa Magdaleenankadulla, jota myös Harjunpään kollegat kommentoivat: "No jo. Täällä sillä on osoitteena vielä Magdaleenankatu..." (Joensuu 1976, 159.) Maria Magdaleenaa tai Magdalan Mariaa on pidetty niin Jeesuksen seuraajana, tämän rakastettuna kuin prostituoituna. Etenkin kuva Maria Magdaleenasta langenneena naisena ja katuvana prostituoituna säilyi vahvana aina 1900-luvun loppupuolelle saakka. (Treacy-Cole 2005, 5756–5758.) Nimet *Carita* ja *Magdaleenankatu* kuvaavat Caritan ristiriitaista persoonaa: Toisaalta Carita on huolehtivainen äiti ja tytär, mutta myös väkivaltaan taipuvainen rikollinen.

Helsingin eri alueiden välisen vertailun lisäksi kaupunkia verrataan Joensuun teoksessa myös maaseutuun. Caritan kiinnioton jälkeen Harjunpää miettii tulevaa lomaansa ja suunnitelmiaan lähteä maalle:

- (11) Sairasloman korvikkeeksi Timo Juhani Harjunpää tyytyi miettimään vapaata toukokuista viikkoa. Hän ajatteli rantakivikossa kasvavia leskenlehtiä ja aurinkoa ihollaan. Hän päätti maata nurmella pitkään, liikkumattomana kuin metsään kaatunut puu, ja hän päätti antaa murahaisten ja pienten kuoriaisten juosta kasvojensa yli. Mielikuvat lohduttivat häntä. Ne saivat hänet haikeaksi. Hän antoi kynnelten valua kasvoilleen, ei pyyhkinyt niitä pois. Hän itki kuin lapsi. (Joensuu 1976, 179.)

Harjunpään pohdinnat toukokuisesta maaseudusta saavat jopa idyllisiä piirteitä (ks. Ruohonen 2005, 471). Harjunpää miettii "heittäytyvänsä kasvoilleen uuteen ruohikkoon" ja hengittää "sisäänsä maan ja lehtivihreän tuoksua". Hän aikoo unohtaa "vainajat ja surevat omaiset" (Joensuu 1976, 178). Riikonen (1994, 142) on arvioinut, ettei Harjunpää viihdy Helsingissä tai koe kuuluvansa kaupunkiin. Vaikuttaisi ennemminkin siltä, että Helsinki muistuttaa Harjunpäälle kaikkia ihmiskohtaloita, joita hän joutuu työssään kohtaamaan. Miettiessään toukokuista vapaataan Harjunpää toivookin "pääsevänsä eroon lapsesta, jonka kädestä kuihtuneet kielot putoavat kivilattialle" (Joensuu 1976, 178).

6 Teokset Punavuoren taitekohdassa

Tässä artikkelissa olen tarkastellut paikannimien muodostamaa sosiaalista ja moraalista maantiedettä Outi Pakkasen romaanissa *Maanantaihin on paljon matkaa* ja Matti Yrjänä Joensuun teoksessa *Väkivallan virkamies*. Romaanit kuvaavat kahta hyvin erilaista Punavuorta. Joensuun teoksen Punavuori on hämyinen, epäsiisti ja koko kaupunginosa tuntuu pysähtyneen. Alueessa korostuu myös maskuliinisuus. Pakkasen teoksessa Punavuori

¹² Nimi *Carita* voi olla myös viittaus Mika Waltarin *Suuri Illusio* (1928) -romaanin Caritas-henkilöhahmoon. Waltarin teoksessa Caritas näyttäytyy tarinan minäkertojalle niin nuorena tyttönä kuin uhkaavana, viettelevänä naisena (Järvelä 2013, 59–60).

on nouseva, muutoksen keskellä. Kaupunginosaa myös kuvataan naistenkilöhahmojen näkökulmasta. Kuvausten eroavaisuus johtunee ainakin osin teosten lajeista: Pakkasen romaanin tavoin klassisissa arvoitusdekkareissa ympäristö kuvataan tyypillisesti lähes idyllisenä ja yhteiskunnallisiin epäkohtiin harvoin kiinnitetään huomiota. Joensuun teos taas on lajiltaan poliisiromaani, missä huomio on muun muassa poliisin kohtaamisissa rikoksissa ja maailmankuvissa. (Arvas–Ruuhonen 2016, 15, 42, 84–85.) Joensuun Helsingin kuvauksia onkin luonnehdittu olevan realismin ja jopa naturalismin piirteitä (Riikonen 1994, 139). Eroavaisuutta selittää myös teosten sijoittuminen Punavuoren historian taitekohtaan. Pakkasen ja Joensuun teokset ovat kuvaus kaupunginosan murrosvaiheesta, missä uusi ja vanha Punavuori elivät rinnan. (ks. Luoto 2022, 36.) Tulevissa tutkimuksissa olisikin syytä nostaa lähempään tarkasteluun niin aineiston teosten genre kuin historiallinen tausta.

Kuten aiemmissa tutkimuksissa on osoitettu, nimet eivät sijoita tarinan tapahtumia vain maantieteelliselle vaan myös sosiaaliselle ja moraalille kartalle (ks. esim. Ameal–Ainiala 2018). Paikannimet luovat sosiaalista ja moraalista tilaa, joka on riippuvainen sen havainnoijan näkökulmasta. Samaan maantieteelliseen tilaan viittaavien nimien variaation avulla voidaan muodostaa kaksi täysin toisistaan poikkeavaa sosiaalista ja moraalista tilaa (ks. myös Duncan 2022). Samalla näiden tilojen välille muodostuu vastakkainasettelu. Paikannimet myös rinnastavat eri alueet toisiinsa ja luovat näiden välille sosiaalisia rajoja. Tutkimukseni kertoo, että paikannimet ovat suotta jääneet kirjallisuusnimistön tutkimuksessa vähemmälle huomiolle. Olen artikkelissani vain sivunnut paikannimien osuutta teosten henkilökuvan luomisessa. Tutkimukseni on kuitenkin osoittanut, että paikannimet luovat teosten henkilökuvaa sekä kuvastavat henkilöhahmojen välisiä suhteita ja ristiriitoja.

Lähteet

Tutkimusaineisto

- JOENSUU, MATTI YRJÄNÄ 1976: *Väkivallan virkamies. Dokumentaarinen romaani Helsingissä tapahtuneesta henkirikoksesta, sen tutkijasta ja ihmisestä elämän päättyessä*. Otava, Helsinki.
- PAKKANEN, OUTI 1975: *Maanantaihin on paljon matkaa. Jännitysromaani*. Weilin + Göös, Helsinki.

Kirjallisuus

- AINIALA, TERHI 2004: Kaupungin paikat ja nimet. Tornion Suensaaren nimistö. *Virittäjä* 108 (1), 34–54. Saatavissa <https://journal.fi/virittaja/article/view/40312/9739> [viitattu 7.9.2023].
- 2015: Identifying places and discussing names. The use of toponyms in a conversation. JONAS LÖFSTRÖM ja BETINA SCHNABEL-LECORRE (toim.): *Challenges in synchronic toponymy. Structure, context and use*, 33–46. Narr Francke Attempto Verlag, Tübingen.
- AINIALA, TERHI – LAPPALAINEN, HANNA 2010: Miten Helsingistä puhutaan? *Virittäjä* 114 (1), 71–107. Saatavissa <https://journal.fi/virittaja/article/view/4312> [viitattu 7.9.2023].
- AINIALA, TERHI – SAARELMA, MINNA – SJÖBLOM, PAULA 2008: *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Suomalai-

- sen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- AINALA, TERHI – VUOLTEENAHO, JAN 2005: Urbaani muutos ja kaupunkilaiset identiteetit paikannimistöön kuvaamina. *Virittäjä* 109 (3), 378–394. Saatavissa <https://journal.fi/virittaja/article/view/40419> [viitattu 7.9.2023].
- AINALA, TERHI – ÖSTMAN, JAN-OLA 2017: Introduction: Socio-onomastics and pragmatics. TERHI AINALA ja JAN-OLA ÖSTMAN (toim.): *Socio-onomastics. The pragmatics of names*. John Benjamins, Amsterdam. <https://doi.org/10.1075/pbns.275.01ain>
- AMEEL, LIEVEN 2016: *Helsinki in early twentieth-century literature. Urban Experiences in Finnish prose fiction 1890–1940*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- AMEEL, LIEVEN – AINALA, TERHI 2018: Typonyms as prompts for presencing place – Making oneself at home in Kjell Westö's Helsinki. *Scandinavian Studies* 90 (2), 195–210. <https://doi.org/10.5406/scanstud.90.2.0195>
- ARVAS, PAULA – RUOHONEN, VOITTO 2016: *Alussa oli murha. Johtolankoja rikoskirjallisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus.
- BENNETT, ANDREW – ROYLE, NICHOLAS 2016: *An Introduction to literature, criticism and theory*. Routledge, Oxon. <https://doi.org/10.4324/9781315652450>
- CARTELL, ILSE – MARTOLA NINA – ROMPPANEN BIRGITTA – SUNDSTRÖM, MATS-PETER – SARANTOLA, ANJA – SARANTOLA, TAUNO 2000: *Suomi–ruotsi–suomi-sanakirja*. WSOY, Helsinki.
- DANIEL, DUNCAN 2022: ”Missouree was always out of step with Missourah”. Sociolinguistic variants as moral toponyms. *Onoma* 70 (3), 25–38. <https://doi.org/10.5195/names.2022.2383>
- GOODMAN, NELSON 1978: *Ways of worldmaking*. Hackett, Indianapolis. <https://doi.org/10.5040/9781350928558>
- GYLLENBERG, PETRA 2007: *Tuoksuja ja tunnelmia. Kaupahallit Suomessa*. Multikustannus, Helsinki.
- HAAPALA, VESA 2013: Lyriikka. AINO MÄKIKALLI ja LIISA STEINBY (toim.): *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*, 147–179. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- HACKZELL, KAIJA – TOPPARI, KIRSTI 1981: *Puhvelista Punatulkkuun. Helsingin vanhoja kortteleita 1*. Sanoma, Helsinki.
- 1983: *Herrasväen ja työläisten kaupunki. Helsingin vanhoja kortteleita 2*. Helsingin Sanomat, Helsinki.
- JÄRVELÄ, JUHA 2013: *Waltari ja sukupuolten maailmat*. Avain, Helsinki.
- KALEMAA, KALEVI 2000: Turtiainen, Arvo. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. *Studia Biographica* 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-004883>
- KAUPUNGINKANSLIA 2014: Asemakaavan hyväksyminen – Godkännande av detaljplan Munkkiniemi, Suutarila ym. Saatavissa <https://www.hel.fi/kanslia/fi/julkaisut-ja-kuulutukset/kaavakuulutukset/kaavakuulutukset-2014/kaavakuulutus21032014> [viitattu 20.2.2023].
- KERVANTO NEVANLINNA, ANJA 2012: *Voimat jotka rakensivat Helsinkiä 1945–2010. Helsingin historia vuodesta 1945, vol. 4*. Otava, Helsinki.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Verkkoersio. Saatavissa <https://www.kielitoimiston-sanakirja.fi/> [viitattu 20.2.2023].
- LEMPIÄINEN, PENTTI 2004: *Suuri etunimikirja*. WSOY, Helsinki.
- LUOTO, SEPPÖ 2021: *Punavuoren historia. Osa I*. Luoto, Helsinki.
- 2022: *Punavuoren historia. Osa II*. Luoto, Helsinki.
- NÜNNING, VERA 2010: The making of fictional worlds. Processes, features and functions. VERA NÜNNING, ANSGAR NÜNNING ja BIRGIT NEUMANN (toim.): *Cultural ways of worldmaking. Media and narratives*, 215–244. De Gruyter, Berlin. <https://doi.org/10.1515/9783110227567.215>
- NYKÄNEN, HARRI – SJÖBERG, TOM 2017: *Rööperi. Lestinhittäjät, gangsterit ja kovanaamat*. CrimeTime, Helsinki.
- PAIN, RACHEL – BARKE, MICHAEL – FULLER, DUNCAN – GOUGH, JAMIE – MACFARLANE, ROBERT – MOWL, GRAHAM 2001: *Introducing social geographies*. Arnold, London.
- PAUNONEN, HEIKKI 2010: *Stadin mestat. Ikkunoita Helsingin ja sen asukkaiden historiaan ja nykyisyyteen*. Edico, Helsinki.
- PAUNONEN, HEIKKI – PAUNONEN MARJATTA 2000: *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii. Stadin slangin*

- suursanakirja*. WSOY, Helsinki.
- PRIETO, ERIC 2011: Geocriticism, geopoetics, geophilosophy, and beyond. ROBERT T. TALLY, JR (toim.): *Geocritical explorations: Space, place and mapping in literary and cultural studies*, 13–27. Palgrave Macmillan, New York. <https://doi.org/10.1057/9780230337930>
- PULTZ MOSLUND, STEN 2011: The presencing of place in literature. Toward an embodied topopoetic mode of reading. ROBERT T. TALLY JR (toim.): *Geocritical explorations. Space, place and mapping in literary and cultural studies*, 29–43. Palgrave Macmillan, New York. <https://doi.org/10.1057/9780230337930>
- REGAN, BRENDAN 2022: Guadalupe or Guadaloop? Place-name variation and place identity in Austin, Texas. *American Speech* 97 (4), 441–482. <https://doi.org/10.1215/00031283-9766900>
- RIIKONEN, H. K. 1994: Rikospaikkana Helsinki. Pääkaupungin kuvia suomalaisessa rikosromaanissa. H. K. RIIKONEN ja JOHANNA MATERO (toim.): *Tutkielmia dekkarikirjallisuuden ympäristökuvauksista*, 131–152. Turun yliopisto, Turku.
- RIKOSSEURAAMUSLAITOS 2019: Hämeenlinnan vankila. Historia. Saatavissa: <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/hameenlinnankivankila/historia.html> [viitattu 14.3.2023].
- RUOHONEN, VOITTO 2005: *Paha meidän kanssamme. Matti Yrjänä Joensuun romaanien yhteiskuntakuvasta*. Otava, Helsinki.
- SJÖBLOM, PAULA 2006: *Toiminimen toimenkuva. Suomalaisen yritysnimistön rakenne ja funktiot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- SJÖBLOM, PAULA – AINIALA, TERHI 2022: Nimistöntutkimus. MILLA LUODONPÄÄ-MANNI, MARKUS HAMUNEN, REETTA KONSTENIUS, MATTI MIESTAMO, URPO NIKANNE ja KAIUS SINNEMÄKI (toim.): *Kielentutkimuksen menetelmiä I–IV*, 800–830. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1457. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. <https://doi.org/10.21435/skst.1457>
- STEINBY, LIISA – LEHTIMÄKI, MARKKU 2013: Kertomisen analyysi. AINO MÄKIKALLI ja LIISA STEINBY (toim.): *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*, 92–127. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- TIIHONEN, ILPO 2004: Esipuhe. *Minä paljasjalkainen*. Karisto, Hämeenlinna.
- TREACY-COLE, DIANE 2005: Mary Magdalene. LINDSAY JONES (toim.): *Encyclopedia of religion*, 5756–5758. Macmillan Reference, Detroit.
- WARIS, HEIKKI 2016 [1932–1934]: *Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolelle*. Intro, Helsinki.
- WESTPHAL, BERTRAND 2011: *Geocriticism. Real and fictional spaces*. Kääntänyt ROBERT T. TALLY JR. Palgrave Macmillan, New York. <https://doi.org/10.1057/9780230119161>
- WILLIAMS, PHILIPPA 2017: Moral geography. DOUGLAS RICHARDSON, NOEL CASTREE, MICHAEL F. GOODCHILD, AUDREY KOBAYASHI, WEIDONG LIU ja RICHARD A. MARSON (toim.): *The international encyclopedia of geography. People, the earth, environment and technology*, 1–8. John Wiley and Sons, London. <https://doi.org/10.1002/9781118786352.wbieg0597>

MILLA JUHONEN: Toponymy as a builder of social geography in Finnish crime novels by Outi Pakkanen ja Matti Yrjänä Joensuu

This article examines toponyms used in Finnish crime novels, illustrating the role of place names in literary worldmaking. The focus of the analysis is the neighbourhood of Punavuori in Helsinki, the capital of Finland. The study analyses 171 place names used in *Maanantaihin on paljon matkaa* (1975), written by Outi Pakkanen, and *Väkivallan virkamies* (1976) by Matti Yrjänä Joensuu. The theoretical approach combines onomastics with literary analysis, drawing upon geocriticism and socio-onomastics.

The analysis indicates that place names construct a social and moral geography of a literary city. By locating the story on a social and moral map, place names in novels have an important role in literary worldmaking. The study concludes that the one spatial space can be representative of completely different social and moral spaces. The two novels in this study present Punavuori in two different ways. In Pakkanen's book, Punavuori evolves and develops into a trendy neighbourhood. Moreover, the area is feminine, mainly observed by female characters. In contrast, Joensuu depicts Punavuori as desolate, unclean and stationary, portraying the neighbourhood as being masculine.

The analysis reveals that place names act as dividers of social and moral spaces. The two names for Punavuori, *Punavuori* and *Rööperi*, form two opposite social and moral spaces. These two as well as other place names allow for the comparison and contrasting of Punavuori against other Helsinki neighbourhoods by creating social and moral boundaries. By creating contrast and boundaries, the place names form tension and conflict between characters.

Milla Juhonen
milla.juhonen@helsinki.fi
Helsingin yliopisto
Suomalais-ugrilainen ja pohjoismainen osasto

Liite 1. Luettelo teoksissa esiintyvistä paikannimistä. Molemmissa teoksissa esiintyvät nimet on kursivoitu.

Maanantaihin on paljon matkaa

<i>Albertinkatu</i>	<i>Lahti</i>
<i>Aleksi</i>	Lauttasaaren silta
Amerikka	Lauttasaarentie
Ateneum	Lauttasaari
Bangkok	Lehtisaari
Benjamin's Pub	Mechelininkatu
Benkku	Mäntsälä
Bulevardi	Pariisi
Chile	Pohjois-Esplanadi
Domus Academican kirjasto	Presidentinlinna
Eerikinkatu	<i>Punavuorenkatu</i>
<i>Eira</i>	<i>Punavuori</i>
Eläintieteellinen museo	Ranska
Erottaja	Rhodos
Espanja	Roobertin halli
Esplanadin puisto	Runebergin patsas
Etelä Esplanadi	Runeberginkatu
Etu-Töölö	<i>Rööperi</i>
Fasu	Scala
<i>Fredrikinkatu</i>	Sepänpuisto
Havis Amanda	Sipoo
<i>Helsinki</i>	Soutustadion
Hesa	Stadi
Holland	Stockmann
Italia	<i>Suomenlinna</i>
Itämerenkatu	Suomenniemi
Itä-Suomi	<i>Suomi</i>
JohanneksenkirKKo	Sörkka
<i>Kaivopuisto</i>	Taivaanvuohentie
<i>Katajanokka</i>	<i>Tukholma</i>
<i>Kauppatori</i>	<i>Turku</i>
<i>Kolera-allas</i>	<i>Viiskulma</i>
Kotkankallio	Vilkkilä
Lahdentie	Vuosaari

Väkivallan virkamies

<i>Albertinkatu</i>	<i>Kolera-allas</i>
Aleksanterinkatu	Kontula
<i>Aleksi</i>	Kontulankaari
Asematunneli	Krimi
Assa	Kulosaari
Eduskuntatalo	Kurvi
<i>Eira</i>	Kytösuontie
Eldankajärvi	Köydenpunojankatu
Eläintarhan Unioni	Laakso
Erottajan paloasema	<i>Lahti</i>
Espa	Lapuan patruunatehdas
Espoo	Lasipalatsi
Freda	Luotsikatu
<i>Fredrikinkatu</i>	Lääninvankila
Fredrikintori	Magdalenankatu
Haaga	Maistraatinkatu
Haapamäki	Malmi
Hakaniemen silta	Malmin ratapiha
Hakaniemi	Mannerheimintie
Harmaja	Mariankatu
Helsingin lääninvankila	Maunula
<i>Helsinki</i>	Meilahden sairaala
Hesperia	Merimiehenkatu
Hämeentie	Mikonkadun Renlund
Hämis	Mikonkatu
Iso Roobertinkatu	Mäkelänkatu
Joensuu	Neuvostoliiton suur-
Kaisaniementie	lähetystö
<i>Kaivopuisto</i>	Nokka
Kallion selviämisasema	Nordenskiöldinkatu
Kansallismuseo	Oikeuslääke
Kansallisteatteri	Oikeuslääketieteen
Kasinon ranta	laitos
<i>Katajanokka</i>	Orjatori
Katariinankatu	Oulunkylän liittymä
<i>Kauppatori</i>	Paloheinä
Kaupungintalo	parturiliike Ritva
Kirurginen sairaala	Pasila
Kivelä	Pasilankatu
Klippan	Pastori Jussilaisen tie

Pengerkatu	<i>Suomenlinna</i>
Pitkämäentie	<i>Suomi</i>
Pohjois-Espa	Suursuon ostoskeskus
Pohjoisranta	Säkkijärvi
Porvoo	Sörnäisten rantatie
Puistola	Tampere
Puna-Baari	Tarkk'ampujankatu
<i>Punavuorenkatu</i>	Tattarisuo
<i>Punavuori</i>	Tehtaankatu
Pursimiehenkadun	<i>Tukholma</i>
Alko	Tullinpuomi
Päärata	Tuomiokirkko
Rahapaja	<i>Turku</i>
Rappavuorentie	Tuusulantie
Rautatieasema	Ullanlinna
Ruotsi	Uudenmaankatu
Ruskeasuo	Vanajaveden ranta
<i>Rööperi</i>	Vauhtitie
Satamakatu	Vedenkantajanpuisto
Snellmaninkatu	<i>Viiskulma</i>
Sofiankatu	Viro
Sofianlehto	Vyökatu